

Ennek a hivatkozásnak látszólag semmi köze nincs Lenkey-Tóth Péter kassai kiállításához. A Rolling Stones 1966-ban adott ki egy legendás dalt, a Paint It, Blacket (Fesd be azt, fekete...) az Aftermath albumban. *“Van valami rossz, felelőtlen és értelmetlen a színekben, valami, amit lehetetlenség ellenőrizni. Miközben az ellenőrzés és ésszerűség lényeges része volna saját erkölcsiségemnek”* – mondta viszont Ad Reinhardt 1960-ban. És nem mondott kevesebbet evvel, mint azt, hogy a szándék és eredménye, az eszme az eszköz és kifejezés milyen rettenetesen távol kerülhetnek egymástól. És, mintha a bizonytalanságoknak ezt a nehezen viselhető halmazát – ha színekről és az erkölcsről van szó – egyetlen módon, a színek kivonásával (esetleg tömörítésével) volna lehetséges ellensúlyozni. Ad Reinhardt 1960-tól, 1967-ben bekövetkezett haláláig úgyszólván csak fekete képeket festett. Thomas Mann ugyancsak és hasonlóképpen hosszasan érvelt, amikor azt állította a hagyományosan szép és sikeres zenéről: „hogy politikailag megbízhatatlan.” Furcsa bizonyosságok vélelme rejtezik e kijelentések mögött. Ilyesfélék: ne hagyjuk megcsaladni magunkat az érzékek által. Ha az e jegyben született műveket nézzük, már nem olyan megfoghatatlan az élmény és talány, amiket Lenkey – Tóth Péter itt kiállított festői munkái csomagoltak egybe.

A 15. századtól élő grisaille festészete a festőileg megvalósítható redukciónak megszokott kifejezéssé tette. A kolorit használatának egyoldalúságai, mint stílárís erő hatnak Bellininél, vagy Tizianónál. Francisco Goya 1819-ben kezdte festeni Fekete Festményeinek sorozatát. A neoimpresszionizmus mesterei, és Picasso is éveket áldoztak az egy színben előadott kompozíciókra. Mindannyian bizonyosságokat kerestek. Monokróm festészeti pályázatok indultak 2007-ben. A Photoshop CS4 program a színcsatornák keverésével és kivonásával foglalkozó fejezete bőbeszédűen tárgyalja a monokróm képek előadásának módozatait. A fekete fehér képet például a szekennerben színesként szerencsés definiálni, mert a kétszínű leegyszerűsített gépi látás sem kezeli jól a monokróm felületeket. A szkennert kiszolgáló szoftver valamennyire érzékelteti, hogy a monokrómia, - illetve ha Rippl-Rónai „fekete korszakának”, esetleg „színes, de nem napfényes” képeinek eredettörténetét is ide vesszük – egy nagyon is vitális művészi törekvést tesz népszerűen kezelhetővé. A fényképezés megszámlálhatatlan módszert ismer, megfontolást vezetett fel a monokróm előadás elfogadtatása és művelése érdekében. Valamennyi nyitott kapukat dönget, hiszen a művészet (az emberiség) őskorától számítva szembesülünk a képtelenséggel, hogy a valóságnak vélt jelenségek teljességét azok teljes és hibátlan érzéki gazdagságában, sokszínűségében adjuk elő. Eleve van a kérdés felvetése körül valami kis kétely. Kétely önmagunkban, felfogó apparátusaink kapacitását illetően, amiket a műszaki-tudományos megfigyelések eszközei nagyságrendekkel képesek meghaladni. Még a Múcsarnokban, a Szépművészeti Múzeumban is rendeztek monokróm festészeti kiállítást. Van műgyűjtő, aki ilyen képekre utazik.

Itt egy festészeti kiállítást láthatnak. És minden, amit láthatnak igen egyszerű. Fakeretre kifeszített vásznon, megfelelő alapozással, festékanyaggal és festőeszközökkel létre hozott üzenetek. Láthatóvá tett, ezernyi személyes érdekeltégű kiválasztó döntés nyomán megmaradt alkalmi ítéletek. Jelentőségről, fontosságról, pozícióról, a művész egzisztenciális állapotáról, az életét kitöltő dolgok természetéről az észlelések és információk célkeresztjében. A kiállítás tökéletesen érthető következtetések rendje, elemeinek tiszta logikájú csoportosítása. Akár tenyérbe mászóan ingerlő is lehet, hogy közléseinek nincsenek jelentéstani talányai, nincsenek frazeológiai ismeretlenjei, vagy bonyolult érveléssel megragadható konceptjei. Nyelve nem különbözik azoktól a közlési eszközöktől, amelyek mindeddig a kifejezhetőt, világosan beazonosíthatót és nem a dolgokban rejtőző titokzatosot, sokértelműt érzékeltetik.

Nagy fába vágta a fejszét Lenkey - Tóth Péter, amikor a fekete képek sorozatának megfestésébe kezdett. De nincs görcsölés a képek előtt. Mert nem biztos ugyan, hogy az ilyen igen szokatlan képek elméleti megalapozás nélkül kizárólag nyugtalanságot, valamiféle diszkomfort érzést keltenek a nézőben, de a figuráció, a tapasztalathoz köthető jel mindenképpen sokat segít a görcsoldásban. Amivel pl. az egyértelműen monokróm művek minimalista konceptjei nem számolhatnak. Egy Ad Reinhardt karikatúrában – Reinhardt a legjelentősebb minimalista - monokróm mester volt tehát – a kép visszaszól a nézőnek: „És te mit reprezentálsz?”.

Sok tekintetben utal a Lenkey – Tóth képek értelmezési lehetőségeire Gerhard Richter festészete. Ha igaz lehet a megállapítás, akkor az a német festő hírneve elsősorban analitikus szemléletének, a monokrómia lehetséges határait is letapogató festészeti kirándulásainak köszönhető. De hála Istennek, semmi nincs Lenkey – Tóthban abból a megfoghatatlan eredetű (ámde történetileg eléggé érthető) eklekticitásban, ami Richter életművét jellemzi és talán morálisan sem felértékelő olvasatokat kényszerít rá. Valami finom értékköltés rejtezik ugyanis a gyakorlatban, amely egyidejűleg hagyja improvizatív módon összemazsolni a vásznat, hagyja működni a tájképszomjúság kielégítésére irányuló invenciót, enged nagy mennyiségben használni fotókat, azokat tipológiai és tematikai sorokba rendezni, vagy éppen pontosan - pontatlanul lefesteni. Én itt csak jelzem, hogy milyen erős kísértések vannak a Lenkey – Tóth festészetben némely, a műveinél sokkal szélesebb rádiuszban mutatkozó dilemmák megidézésére. A felület uralásához nemcsak, és nem elsősorban a gesztusok rendszere vezet esetében. Nincsen rejtett kalligrafikus rajz a felületekbe oldva, amelyeknek a nyoma látszana a faktúrán.

A festészetnek mi marad? Jel, látvány, szignál, utalások: mi más lenne mindez, mint akár a festészet egyik legalapvetőbb eszköze, feladata. Mindezeket biztosítani, mindezekről gondoskodni. Már maga a kép is figyelemre méltó kérdés. Hogy létezik. Hogy ideája felvetődik, valaki megfesti, nézik, megveszik, falra teszik, élnek vele. Vagy éppen elsüllyed egy gyűjtemény raktárában. Lesz anyagi erők tezaureálásának eszköze, vagy értéktelenedik el, mert nincs ok arra, hogy bármely típusú recepciója bekövetkezzék.

A festészet nem olyan körmönfont, mint a nyelvészet. Ha valamire rá kíván mutatni, nem kell igénybe vennie a grammatikai és jelentéstani rendszerszerűség elfogadása érdekében fogalmi természetű alakzatokat, Amit meg kíván mutatni, azt megmutatja. Kicsit tüntetve mediálisan is tolaodó másságával, megmutatva jelöl helyet, időt, személyt. Lenkey – Tóth tudós festő, lépéseit ellenőrzi, felkészülésében körültekintő, munkájának élményt követő fogalmi előkészítését szinte forogatókönyvszerű alaposággal végzi el. Bizalmatlan a benyomáshoz. Talán már megégette a szája szélét, nyelvét. Vár, kipróbál, figyelni tartósan a dolgokat és önmagát, és nem is eredménytelen ez az erőfeszítése. A monokrómiát választja. A titkot, a kénytelen és beismerő vallomásnak ható hallgatást, a korlátozott cselekvési kompetencia tudatosításának következtében indokolható önkorlátozások tónusait.

Ha rendszert alkotnak is, az elemei között adódó rések kézenfekvően kínálnak rendszeren kívüli elágazásokat. A festőben természetsszerűleg gomolygó látásélmények, vizionáriusan felidézhető képkombinációk egyféleképpen egyszerűsíthetők le, ha van erre elégséges ok: a régi recept szerint elhagyni belőlük mindazt, ami megtévesztő, meghatározhatatlan, hamis, agyitalan, logikátlan, stb. –ahogy Reinhardt mondta a morális integritás képzetével. Hogy csak a lényeg maradjon. A lényeg persze hívószavak testesítik meg. Egyszerűbben: mit engedek közel magamhoz, miben bízom, mi fejez ki találóbban engem, mire áll rá jobban a tenyerem, stb.? Számos kérdés itt nem tétetik fel, de ettől ezeknek még érvényes létoka van.

De ne felejtjük el, Micimackónak is azt felelték a lukból a „Ki van bent?”kérdésére, hogy ott bizony nincsen senki. De a lukban volt valaki, - a nyúl - aki cselével csak kissé nehezebben beazonosíthatóvá tette magát. Senki, hangzott az a válasz. Hamlet is viaskodott a kérdéssel.

Mondhatja tehát Lenkey –Tóth is, hogy az ábrázolt terek, tárgyak az őket körülvevő semmi csendjéből származnak, mi is mondhatjuk, hogy van egy megegyezés közöttünk: értjük a kijelentést. De ettől még bizonyosra vesszük: ez a semmi nem a világ, hanem saját valóságunk egy stilizált, önmagán túl mutató értelme. Szókép és metafora, mert a feketeség lehet ugyan mindent magába szívó, mégis üres semmi, a nemlétezés csendje, elhomályosult emlékkép, de pigment is, jelképként a teljes telítődés, a minden éppúgy tartalmas kifejezése, mint a félhomályé, a fény teljes kizárásának pigmentált dokumentuma. Fényképpel is rögzíthetően. Jobb kulcsszavak a semminél a fekete és a csend. Ezek a képek egyszerre az alkotó, a festő belső világának legmegfelelőbb tükörképei, ekként a személyes elmélyülés, elmélkedésre és önreflexiók kihívásának költői közege, másfelől ténylegesen létező belső terek tárgyainak csendéletei. Időben átjárhatók, de koruk mégsem felcserélhető. Azt is mondja ugyan Lenkey – Tóth, hogy megfestett személyes tárgyainak mindegyike az ezredforduló használati tárgyai, de egyértelműen mégsem azok. Azt is mondja, hogy a *Kabát*, a *Nadrág* és az *Esernyő* című képek tárgyai az elmúlt száz év bármelyikében létezhetett volna. A mese lehetőségének, a közlés felismerhetőségét illetően talán igen. De a jelek előadásának speciálisan kötött látásmódja és technikája, a komplex jel megsűrűsésének és preparálásának módszere szerint nem. Ha ez nem így lenne, akkor értelmetlenné válnának a különbségek, amik mondjuk összekötik és elválasztják a fényvel, fekete fehér monokróm előadással dolgozó Anwen Handmertől, aki a 2008-as Születésnap tortája, vagy a gyertyák a tortán című képeivel éppúgy kirekeszti a teret, mint Lenkey – Tóth a képeiben. Ezek nem adnak semmiféle útmutatót, jellemzést az őket körülvevő térről. Érdemes ebből a szempontból magának az alkotónak a szavait felidézni: „... A fekete képek festése először nem is filozófia problémaként merült fel, hisz tudatában sem voltam, hogy milyen nehézségekkel találok majd magam szemben, nemcsak technikai, hanem fogalmi szinten is... Egységes, majdnem homogén felületet szerettem volna úgy megfesteni, hogy a megjelenített tárgy képének azonosítása nehézségekbe ütközzön, mintha a fekete, a fény hiánya zárná be, burkolná be a tárgyat, éppen csak annyira kitakarva, hogy még érzékelhető legyen. ... Mivel a láthatóságra, az érzékelhetőségre és a tárgyak önazonosságának kérdésére tettem a hangsúlyt, ezért a feketére, a szürkékre és ezek árnyalataira, színeire a tárgyak, formák leírásában, megfogalmazásában volt szükségem. Az ezeken a képeim megjelenő tárgyak szinte mindegyike koromfekete háttérből bontakozik ki, vagy éppen abba simul bele.”